

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Kliimaministeeriumile

Meie: 17.04.2025 nr 1-5/25/6602

Eesti Keskkonnaühenduste Koja metsa tööühma seisukoht loodus- ja põlismetsade kriteeriumite kohta

Eesti loodus- ja põlismetsade kaardistamine ning kaitse alla võtmine võimalikult kiiresti on ülimalt oluline, et toetada elurikkust ning tagada loodusväärtuste säilimine. Selliseid metsi on säilinud vaid umbes 2% metsamaal ja osa neist ongi siiani kaitseta, samas on raiesurve neile jätkuvalt väga suur. Kahjuks näeme välja pakutud kriteeriumite puhul olulisi puuduseid, neist kaks suuremat on kaitse piiramine vaid riigimaadega ning kriteeriumite ebasobivust loodushälmamiseks.

Loodus- ja põlismetsade kaitse tuleb tagada lisaks riigimaadele ka eramaadel. EL elurikkuse strateegia raames on kinnitatud juhend loodus- ja põlismetsade kirjeldamiseks ja kaitse alla võtmiseks, mis näeb ette kaitset ka eramaadel ja nende metsade kirjeldamist eramaadel juba 2025. aastal¹. Kliimaministeerium on avalikult teatanud, et kaitset planeeritakse ainult riigimaadele, aga see läheb Elurikkuse strateegiaga vastuollu.

Välja pakutud kriteeriumid on liigselt põlismetsade kesksed ja pigem ei võimalda hõlmata loodushälmamiseks. Eesti metsades alles olevad loodushälmad tuleb aga kiirelt üles leida ja kaitse alla võtta, mida kahjuks väljapakutud kriteeriumid ei adresseeri. Meil on loodushälmade kohta olemas suurepärased teadmised ja inventeerimise meetodid, mida tuleks rakendada ja kiiremas korras tegeleda just inventeerimisega..

EKO on 2023. aastal teinud Kliimaministeeriumile ettepaneku rakendada loodus- ja põlismetsade inventeerimist ja kaitse tagamist olemasolevate kaitsemeetmete raames: vääriselupaigad ja Natura metsaelupaigatüübid. Need metsad on kõik loodus- ja põlismetsad, mistõttu ei ole täiendavate kriteeriumite loomine otseselt vajalik ega põhjendatud. Vääriselupaikade täiendav inventuur eramaadel on tegemata ja riigimaadel kitsendas RMK eelvaliku kriteeriume kahjuks oluliselt. Eesti Loodusuurijate Seltsi VEP inventuuriga kaeti u 85% riigimaadest, mistõttu kõiki VEPe ei ole ka riigimaadel veel üles leitud ja kaitse alla võetud (hinnanguliselt kuni 5%). Natura metsaelupaigatüüpide kirjeldamiseks on 20 aasta jooksul rakendatud juhendit, mida täiendati 2018. aastal (Palo jt).

Kliimaministeeriumi poolt koostöös TÜ ja EMÜ teadlastega välja töötatud kriteeriumid on osaliselt liiga ranged või kitsendavad ja on suunatud eelkõige põlismetsade ülesleidmisele, aga loodusmetsi on Eesti metsamaal rohkem alles. Natura metsaelupaigatüüpe on võimalik leida ja kirjeldada ühevanuselistes metsades, okasmetsades 100 aasta ja lehtmetsades 60-70 aasta vanuses. Vääriselupaikasid leidub ka erivanuselistes metsades, kus on näiteks peapuuliigi vanus 50-70 aastat, aga puistu on väga erivanuseline ja seal on 150-200 aastaseid puid. Need metsad vastavad samuti osaliselt loodusmetsa tunnustele (looduslik struktuur, erivanuselisus, erinevat surnud puitu, raiet ei ole jne).

Toome lisaks välja mõned puudused ja küsitavused välja pakutud loodus- ja põlismetsade kriteeriumites:

- * Surnud puidu kogust ei kirjeldata metsade takseerimisel objektiivselt, mistõttu saab seda kasutada ainult abistava tunnusena. Kui RMK takseeris on surnud puitu kirja pandud >20 tm, siis on seda tegelikkuses tavaliselt rohkem, aga enamikel eraldistel ja vanades takseerandmetes surnud puidu kogust kirjas üldse ei ole. Seetõttu ei ole surnud puidu alusel kitsendamine põhjendatud ja tuleb kasutada eelkõige metsa peapuuliigi vanust, mida saab kasvukohatüüpide lõikes natuke diferentseerida, nt rabametsades. Samuti on võimalik takseerandmete alusel üles leida erivanuselised ja eriliigilised metsad, kus peapuuliik on alla 90-140 aasta, nagu on kriteeriumites esitatud vanuse künnised.

- * Kuna surnud puidu koguse kohta ei ole kõikidel eraldistel objektiivset infot, siis tuleks seada universaalsed vanuselised lävendid kõikidele metsadele: okasmetsadele 100 aastat (mänd, kuusk), lehtmetsadele 80 aastat (kask, lepad, haab) ja laialehistele metsadele 70 aastat (vähelevinud ja väga liigirikkad metsad). Vajadusel saab neid vanuseid diferentseerida kasvukohatüüpide kaupa, nt RB, SS, PH, MS 120a. Erivanuselised ja eriliigilised metsad oleksid nendele veel lisaks.

- * Pindalalise lävendi 0,5 ha seadmine on küll ökoloogiliselt põhjendatud, aga looduskaitseks ei ole ja on vastuolus Elurikkuse strateegiaga - iga loodusmetsa killuke on oluline ja need on sageli raieküpsete metsade vahel, kus on võimalik kaitse tagada suuremale kui 0,5 ha alale (koos puhvriga või kaasnevate maastikuelementidega vm).

- * kriteeriumi C2 punktide g, h, i tunnuseid soovitame kirjeldada ja hinnata Natura metsaelupaigatüüpide kirjeldamise juhendi alusel, kus on need sarnasel kujul kirjeldatud ja jagatud esinduslikkuse klassidesse (Palo jt 2018).

- * kõdusoometsade (MO,JO) väljajätmine ei ole põhjendatud, sest (väga) vanades kõdusoometsades on sageli (väga) looduslik struktuur ja palju tunnusi (=VEP ja elupaik 9010). Nendes metsades on sobivaks vanuselise lävendi piiriks 110-120 aastat, kust otsida ja kirjeldada võimalikke loodusmetsi.

- * sanitaarraie ei tohiks olla välistav tunnus, sest SR käigus raiutakse sageli ainult üksikud puud, mis pikaajaliselt loodusmetsa tunnuseid olulisel määral ei kahjusta. Sama kehtib üle 20 aasta vanuste harvendusraiete kohta väga vanades metsades (>120a).

- * indikaatorliikide nimekiri, lisaks VEP tunnusi liikidele, on lühike ja valiku loogika on kirjeldamata. Näiteks linnud ei ole VEP tunnusi liikide nimekirjas, aga loodusmetsadele omased kaitsealused liigid peaksid sel juhul nimekirjas olemas, lisaks veel valgeselg-kirjurähn, väike-kirjurähn, laanepüü, kanakull, värbkakk, õõnetuvi ja rohe-lehelind.

Teeme ettepaneku lähiajal kohtuda, et kriteeriumitega seotud küsimusi detailsemalt arutada. Samuti rõhutame, et EKO metsatöörühma kuuluvad loodus- ja põlismetsade ühed parimad asjatundjad Eestis (Renno Nellis, Liis Kuresoo, Indrek Tammekänd), keda tuleks kindlasti edaspidi kriteeriumite ettevalmistamise protsessi kaasata.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton

Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator, EKO metsatöörühma nimel